

הדרך לתמורות

'באיזו דרך מתחוללות תמורות בספרות? האם בדרך של צמיחה איטית, או בהמולת שאון הקרב של מישמרות ספרותיות וקבוצות אמנותיות אוואנגארדיות למיניהן? דומה, שאם נעמיד שאלה זו למיבחן באורח פשטני קמעא, לא תהינה לנו אפשרויות רבות למתן תשובה, אלא נצטרך לפסוק, אולי גם לא לטובתנו. שולחן הכתיבה של היוצר הוא מקום התמורה האמיתי ולא זירת-מאבקים פומבית"

גדעון מירב,
'עכשיו' 78

בטרם נעמיד תיזה זו למיבחן חוזר, כמוכן לפי שיעור ניסיוננו, נצטרך לקבוע שלוש-ארבע קביעות מקדמות בעלות אופי קאטיגורי: (א) 'עכשיו' 50 הוא נידבך נוסף והמשכו של קו התפתחות וביטוי שאופייני בחוב' 38 - 37 כ"פנים חדשות", זכה לתוספת עיצוב, עדיין במהוסס וללא נקיטת עמדה ביקורתית מפורשת כלפי האורגאנום הסיפורתי הסובב אותו, ותוך הסתפקות מוקצנת ב'אמת החוויתית', בחוברת 46. 'עכשיו' 50 הוא במידה רבה תולדת תהליכי התפתחות והבשלה. (ב) מה שמוביל לקביעה קאטיגורית נוספת, שיש בה מידה לא-מבוטלת של סיכון: פני המודרנה בשירה ובסיפורת העברית כבר נקבעו. העובדה החותכת, שבתהליך האינקובאציה של המודרנה הזאת (סוף שנות ה-70 ותחילת שנות ה-80), לא זכתה שיכבת מאטריה זו ללגיטימאציה מספקת או למינימום הכרחי של עידוד, מוכיחה כי נקיטת עמדה זמנית בזכות "המולת שאון הקרב של מישמרות סיפורתיות וקבוצות אמנותיות" הופכת להיות נקיטת עמדה הכרחית מטבע העיניין, ובעצם גם 'עכשיו' לא כפר מעולם בחשיבותה כתנאי שלא תבוא במקום הכתיבה החשובה והמרכזית. כך, למשל, מספר כישראל ברמה זו"ל, גובלות-מפתח, החשובות ביותר להבנת סיפורת שנות ה-80 והערכת כיווני התפתחות אפשריים וייחדיים-בעוצמתם שלה, גובלות כ"שעה אחרת" ו'הרביעי ביולי, 1974', עדיין לא תפשו את מקומן הראוי להן ברצף הקיים. אמנם אין לתמוה על כך יתר על המידה, הואיל ובשום שלב משלבי התפתחותה של פרוזה זו, לא נכנעה לנורמות הקיימות והבדוקות. אפשר היה אמנם לצפות, שסיפורת זו תקבל (למיצער) אישור ערכי. אבל מי ייתן את האישור מחוץ ל'עכשיו'?

לפיכך, לא רק ש'המולת שאון הקרב של מישמרות סיפורתיות" היא נקיטת עמדה הכרחית, אלא שבשלבים מסויימים של התפתחות היא מהווה שאלה קיומית; מה שמוביל לקביעה השלישית: (ג) מתן הלגיטימאציה, מה שכונה קודם, האישור הערכי, צריך לבוא מתוך המישמרת עצמה, מתוך 'עכשיו' עצמו שפנה אל "צעירי הצעירים". במקום לנסות ולהשיג לגיטימאציות מן העולם הספרותי הרופס שבחוץ, מן הראוי לנקוט עמדה כלפי אותו עולם רופס, ולהעריכו באותן אמות-מידה ביקורתיות שהוא נמנע מלהפעיל קודם-כול כלפי עצמו. שיכלול היכולות הביקורתיות ודיון פומבי גם במשוגותיהם ותפלויותיהם של דמויות הנחשבות 'מרכזיות' בספרות העברית כאן ועכשיו הופך להיות עניין הכרחי בהקשר הנוכחי.

(ד) עם כל הדיפרנציאציות, הנסיגות והושתתחויות האפשריות, אין ספק שאת כותבי הסיפורת בעכשיו' 50 (וברמה אחרת - את כותבי השירה) מאחדים כמה קווי-אורך-ורוחב משותפים. כך, למשל, הסיפורת, גם ללא הזדקקות לפירסום קומוניקאטים מלווים, פוסלת מראש וכמעט בכל תנאי חלקים נרחבים מסיפורת דור-המדינה, ולכל הפחות, את התדרדרותה וניחרותה-מתוכה בת השנים האחרונות. אין היא בשום פנים המשך שלה, אלא בריחה ממנה ומקביעותיה האמנותיות וסטיגמת הריאליזם המימטי שלה. האוראנגארד הסיפורתי של שנות ה-80 אינו כלידע ואינו טורח להודיע זאת מעל כל גבעה ותחת כל עץ רענן; סיפורת זו אינה מתימרת לדעת טוב יותר, נכון יותר או מדויק יותר מאחרים את ה'הקשר הפוליטי הראוי', רכיזד צריכה להיראות ארץ ישראל'. כאן לא עורכים מסעות רוחניים אמורפיים הסבורים שהם פטורים ממלאכה מפרכת של איסוף נתונים ולא מדובבים מתוך רשם-קול של עיתונאים את ה'סיבוך הכללי' שבהווית חיינו. כאן המורכבות היא אחרת לחלוטין, סוג הידיעה שונה, סוג ההארה שונה. כאן הדגש ועיקר המשקל הוא על תבנית העומק ולא על הניסיון 'להגיע' בכל מחיר אמנותי ל'מרכז ההווה' ול'מרכז הפוליטיקה'. המרכזים המקבלים ביטוי ועיצוב בסיפורת שנות ה-80 שונים לחלוטין. גם הלשון אחרת.

אף השירה הנכתבת ומתפרסמת בקוורים הוה שואפת להעתקת דגשים תימאטיים ומיבניים, ועל כל פנים, אין היא מקבלת כמובן מאליו את ה'מרכזים השגורים' של השירה העברית מאז שנות ה-60. כאן נבדקות אלטרנאטיבות אחרות. היעלמותם הפיזית של הגדולים באמת (כגון אמיר גלבווע ז"ל) שהיה ביכולתם ליצור אלטרנאטיבה, בצד ניחרותם מתוכם של המרכזים השגורים (בעיקר נתן זך) מקנה יתר דחיפות ועוצמה לניסיון לבדוק אלטרנאטיבות פואטיות נוספות או חלופיות.

מכאן המחווה לדמויות כאהרון שבתאי, המפגיין קונצפטואליזם וסטרוקטוראליזם נוקשים והמצייית לחוקיות פואטית ופנימית המחמירה מאוד עם עצמה ועם עולמה ועם אפשרויות הביטוי שלה. מכאן גם הפתיחות למשוררים ידועים אחרים שלא מאבות הקאנון של דור-המדינה.

אמנון נבות

קול שפוי

גם בעיצומה של עשייה רבת-לחצים, חסר לנו הקול הצלול, הער והמיוצב של ישראלי ברמה. זאת מעבר להבטחה שהיתה גלומה בסיפורת שכתב. לא נטעה אם נאמר, שלמרות הסיבוך הפנימי והקשרים הפתלתולים בין פלכי זרם תודעה ותיאור פלאסטי של נוף, ייצגה הסיפורת שכתב משהו שפוי ומטוהר להפליא, כמעט היינו אומרים, מזוקק. חוברת 'עכשיו' 50 מוקדשת לזכרו.

העורכים